

МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Науково-практичні заходи відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України у межах Всеукраїнського фестивалю науки – 2025

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7139>

ШАХРАЙ

Валентина Михайлівна

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу інституційного
виховання Інституту проблем
виховання Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Світлана Андріївна ВАСИЛЬЄВА

кандидат педагогічних наук, провідний
науковий співробітник відділу
інституційного виховання
Інституту проблем виховання
Національної академії педагогічних
наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У статті акцентовано увагу на основних завданнях, які вирішують наукові співробітники відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України. Проінформовано про заходи, що проводились відділом інституційного виховання в межах Всеукраїнського фестивалю науки. Висвітлено провідні питання, які розглядались на цих заходах: роль цифрових технологій у виховному процесі дітей старшого дошкільного віку; ставлення вихователів до цифрової технології, її виховної та діяльнісної функції; з'ясування чинників, що зумовлюють вибір цифрової технології, її застосування в умовах закладів дошкільної освіти; визначення методичного інструментарію задля протидії булінгу в цифровому освітньому середовищі, зокрема методів запобігання і подолання булінгу серед підлітків, шляхів та способів удосконалення взаємодії закладу освіти і сім'ї в контексті запобігання булінгу та інших форм насильства.

Ключові слова: Всеукраїнський фестиваль науки; Інститут проблем виховання НАПН України; відділ інституційного виховання; цифрове освітнє середовище; цифрові технології; науково-практичний семінар; круглий стіл; булінг; старші дошкільники.

Сучасні соціокультурні процеси, зокрема зростаюча цифровізація більшості сфер суспільного життя, негативний вплив на психологічний стан та життєві орієнтації молодого покоління російсько-української війни потребують адекватної педагогічної відповіді на виклики, що постали у вихованні дітей та учнівської молоді.

Завдання **відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України** — глибоке усвідомлення нагальних виховних проблем, обґрунтування теоретичних та методичних шляхів їх вирішення шляхом співпраці різних соціально-виховних інституцій — закладів освіти різного типу, насамперед закладів дошкільної

освіти, закладів загальної середньої освіти, сім'ї, громади, соціальних служб тощо.

Науковими співробітниками відділу інституційного виховання зараз реалізуються два наукових дослідження: *«Педагогічні засади запобігання булінгу в цифровому освітньому середовищі»*; *«Цифрові технології виховання старших дошкільників під час війни»*. Вони є доволі близькими, обидва покликані вивчати вплив сучасних цифрових технологій на дітей та молодь, але одне зосереджене на їх позитивних сторонах, що підвищує потенціал освіти, інше — на негативних, які потрібно усувати у процесі цілеспрямованої виховної роботи. Природньо, що засадничою основою цих досліджень є створення інструментарію, спрямованого на підвищення ефективності процесу виховання в закладах освіти, популяризацію використання нових підходів у виховній роботі, впровадження інновацій у педагогічну практику.

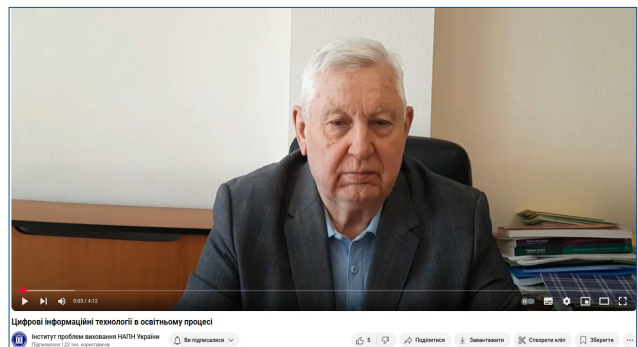
З цією метою вчені відділу інституційного виховання регулярно проводять науково-практичні конференції, круглі столи, науково-практичні семінари, вебінари, які стають платформою обміну ідеями та напрацюваннями. На цих заходах ставиться важлива просвітницька ціль — надати науковцям та практичним педагогам теоретико-методичний інструментарій з метою допомоги їм у вирішенні важливих виховних проблем сьогодення.

Наукові співробітники відділу інституційного виховання взяли активну участь у Всеукраїнському фестивалі науки. 14 травня 2025 р. відбувся *науково-практичний семінар «Цифрові технології у вихованні дітей старшого дошкільного віку»* (Інститут проблем виховання, 2025с) за підтримки Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України, відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України та управління освіти Іванківської селищної ради. Науково-практичний

семінар об'єднав директорів, вихователів закладів дошкільної освіти та всіх зацікавлених сторін з Київської, Житомирської, Запорізької та Харківської областей.

Із вітальним, настановчим словом до учасників звернувся *Іван Дмитрович Бех*, директор Інституту проблем виховання НАПН України, доктор психологічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України. У своїй промові акцентував увагу на ролі цифрових інформаційних технологій (далі ЦІТ) у виховному процесі. Застосування ЦІТ дає змогу дітям сприймати і осмислювати палітру вчинків, особистісних ситуацій, операційно тотожних із дійсними, що зумовлює засвоєння певних духовно-моральних цінностей у практичному діяльному вчинку. Емоція, як результат переробки інформації, стимулює вихованців до детального, покрокового аналізу вчинків. Відповідно етичне знання насичується емоційними переживаннями, перетворюється у відповідну етичну цінність, стає частинкою духовно-морального світогляду зростаючої особистості (Бех, 2025).

Канішевська Любов Вікторівна, заступник директора з науково-експериментальної роботи, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, у доповіді *«Формування безпечної поведінки дитини в цифровому просторі»* підкреслила важливість збереження безпечної поведінки в умовах цифрового освітнього середовища закладів освіти, розкрила теоретичні засади, шляхи її формування з огляду на воєнний стан в Україні, процес цифровізації освіти; визначила особливості застосування цифрового контенту в освітньому процесі.

Провідний науковий співробітник відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор *Ірина Олексіївна Луценко* у доповіді *«Комунікативно-мовленнєвий супровід застосування цифрових технологій у виховному*

процесі ЗДО» розкрила методологічний концепт комунікативно-мовленнєвого супроводу застосування цифрових технологій, окреслила шляхи включення виховного процесу закладу дошкільної освіти в нову комунікативно-освітню модель, що функціонує на основі застосування цифрових технологій.

Васильєва Світлана Андріївна, провідний науковий співробітник відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук, у доповіді на тему *«Виховання старших дошкільників в умовах ЗДО засобами цифрових технологій: факти, чинники впливу»* зосередила увагу на цифровій технології як засобі, що має відповідне програмне забезпечення. Використання такого алгоритму забезпечує ефективність змісту виховного процесу, здійснює виховний вплив на особистість дитини старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, де виховні впливи зумовлюють прояви ставлення дитини до власного особистісного «Я», прогнозування поведінки в різних ситуаціях, що ґрунтуються на її досвіді та уявленнях про світ людських цінностей і норм взаємостосунків між людьми. Також у ході виступу розглянуто умови, які потрібні для застосування цифрової технології у виховному процесі; суб'єктивні та об'єктивні чинники, що забезпечують вибір технології для виховання старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти (Кабінет Міністрів України, 2025; Міністерство освіти і науки України, 2021a, 2021b, 2021c; Міністерство охорони здоров'я України, 2016; Кремень та ін., 2022).

Старший науковий співробітник відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України *Вікторія Олександрівна Луценко* представила доповідь *«Соціальний досвід старших дошкільників: психологічний аспект»*, у ході якої розглянула розвиток дитини шести-семи років, який слід вважати періодом становлення соціального «Я», коли в дитини формується «внутрішня позиція», що породжує потребу посісти нове місце в житті і виконувати нову суспільно значиму діяльність, виступає важливим компонентом соціальних утворень зростаючої людини. Акцентувала увагу слухачів на проблемі формування соціального досвіду, засвоюючи який, дитина здійснює власний саморозвиток та самореалізацію, стає соціально компетентною.

Довбня Софія Олегівна, науковий співробітник відділу інституційного виховання Інституту про-

блем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук, доцент, у доповіді *«Формування у дітей старшого дошкільного віку культури діяльності в природному середовищі засобами цифрових технологій: актуальність проблеми»* охарактеризувала поєднання культури для дитини та її діяльності у природному середовищі, що впливають на формування особистості старшого дошкільника, зокрема в умовах війни (воєнний стан, цифровізація освітнього процесу, екологічна криза і катастрофа). У таких умовах культура є мірою людського в людині, характеристикою розвитку людини як суспільної істоти.

Зосереджено увагу учасників науково-практичного семінару на проблемах цифровізації дошкільної освіти в умовах воєнного стану в Україні, безпеці використання цифрового освітнього контенту, ролі цифрових технологій у виховному процесі дітей старшого дошкільного віку. Продемонстровано результати опитування педагогів базових ЗДО, що свідчать про сприймання вихователями цифрової технології як засобу для виховання дітей, означення межі її існування в освітньому процесі, як ідеального продукту. Виявлено ставлення вихователів до цифрової технології, її виховної та діяльнісної функції. Означено чинники, що зумовлюють вибір цифрової технології, її застосування в умовах закладів дошкільної освіти.

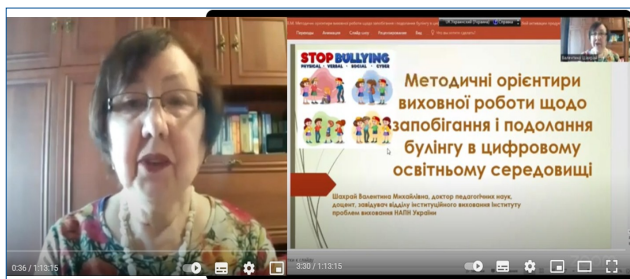
Результатом науково-практичного семінару є визначення учасниками важливості розуміння введення змісту цифрових технологій у виховний процес дітей старшого дошкільного віку, як чинника, що розширить та наповнить соціальний досвід дітей, сприятиме осмисленню дитиною власної особистісної цінності, її прояву у повсякденному житті, як такої, якою володіють дорослі.

22 травня 2025 р. науковими співробітниками відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України проведено *круглий стіл «Запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі: методичний інструментарій»*, що присвячений висвітленню та обговоренню методичного інструментарію задля протидії булінгу, зокрема методів запобігання і подолання булінгу серед підлітків, шляхів та способів удосконалення взаємодії закладу освіти і сім'ї в контексті запобігання булінгу та інших форм насильства (Інститут проблем виховання, 2025a, 2025b). Круглий стіл покликаний спонукати освітянську спільноту, науковців, педагогів, інших зацікавлених осіб до аналізу, узагаль-

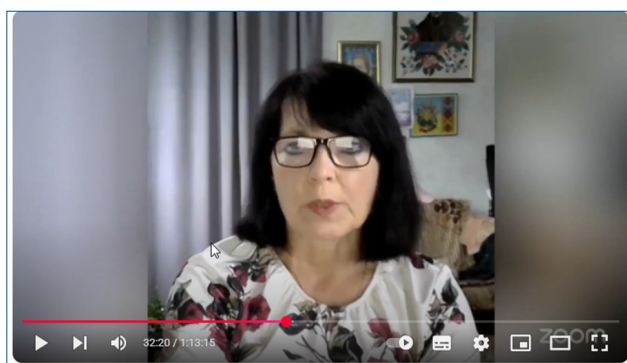
нення й обговорення важливості застосування ефективних методик, форм і методів роботи щодо запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі.

Завідувач відділу інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент *Валентина Михайлівна Шахрай* у виступі «Методичні орієнтири виховної роботи щодо запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі» зосередила увагу на необхідності належного осмислення педагогічною спільнотою важливості запобігання і подолання булінгу серед дітей та учнівської молоді, насамперед булінгу в цифровому освітньому середовищі, адже широке проникнення цифрових технологій у світ сучасної

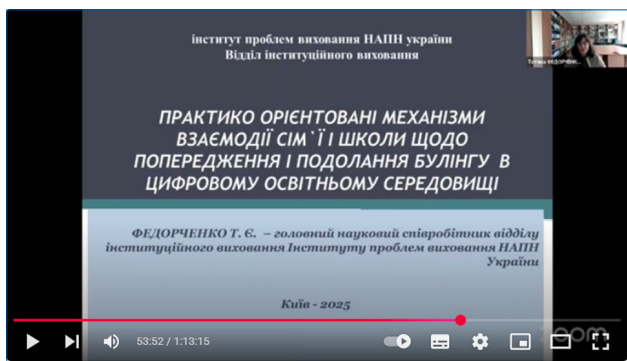
людини, насамперед молоді, робить кібербулінг (або булінг в цифровому освітньому середовищі) вкрай небезпечним для соціально-психологічного розвитку учнів. У виступі наголошено на необхідності здійснення належної діагностики з метою виявів масштабів залучення учнів до кібербулінгу, доцільності розроблення системи педагогічних дій, що передбачає, насамперед, підвищення відповідальності педагогів, створення в закладах освіти позитивного психологічного клімату, розвитку в учнів таких якостей, які дають змогу уникати булінгу та протистояти йому, використання можливостей цифрового освітнього середовища для запобігання і подолання булінгу серед учнів.

Головний науковий співробітник відділу інституційного виховання, доктор педагогічних наук,

професор *Людмила Вікторівна Гончар* у виступі «Методичний інструментарій щодо запобігання і подолання булінгу серед учнів-підлітків в цифровому освітньому середовищі» акцентувала увагу на тому, що діяльність класного керівника, іншого педагога із запобігання та подолання булінгу серед підлітків має спрямовуватися на підвищення особистої та соціальної відповідальності дітей підліткового віку, встановлення позитивних, толерантно-конструктивних взаємин між ними, взаємної відповідальності кожного члена шкільного колективу. У доповіді висвітлено змістовне наповнення програми семінару для класних керівників «Форми і методи запобігання булінгу серед підлітків у цифровому освітньому середовищі».

Головний науковий співробітник відділу інституційного виховання, доктор педагогічних наук, професор *Тетяна Євгенівна Федорченко* у виступі «Практико орієнтовані механізми взаємодії школи і сім'ї щодо попередження і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі» висвітлила організацію роботи педагогічного колективу з батьками щодо попередження і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі, яка має такі вектори: визначення цілей, які передбачатимуть стратегію організації ефективного партнерства із сім'єю конкретного закладу освіти; залучення батьків як безпосередніх учасників освітнього і виховного процесу до вирішення проблеми із запобігання і подолання булінгу в умовах російсько-української війни;

оновлення змісту, форм і методів роботи з сім'єю із попередження і подолання конфліктних ситуацій між батьками та дітьми; сприяння організації та проведенню інформаційно-освітніх заходів у закладах освіти у взаємодії з батьками з метою захисту прав і свобод, формуванню в дітей ціннісних життєвих навичок та моделей поведінки, протидії булінгу (цькуванню).

Матеріали заходів, що проведені співробітниками відділу інституційного виховання у межах Всеукраїнського фестивалю науки, будуть корисними для науковців, науково-педагогічних працівників, педагогів закладів загальної середньої освіти, закладів дошкільної освіти, практичних психологів, соціальних працівників, студентів закладів вищої освіти та усіх зацікавлених, які приділяють увагу сучасним проблемам виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бех, І.Д. (2025, 14 травня). *Цифрові інформаційні технології в освітньому процесі* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=PPxByS7DhSc>
- Інститут проблем виховання. (2025a, 22 травня). *Круглий стіл «Запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі: методичний інструментарій»*. <https://ipv.org.ua/2025/event-22-05-2025/>
- Інститут проблем виховання. (2025b, 22 травня). *Круглий стіл «Запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі: методичний інструментарій»*. [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=rK_W4R5NFLI
- Інститут проблем виховання. (2025c, 14 травня). *Науково-практичний семінар «Цифрові технології у вихованні дітей старшого дошкільного віку»*. <https://ipv.org.ua/2025/seminar-14-05-2025/>
- Кабінет Міністрів України. (2025, 2 травня). *Концепція цифрової гігієни дітей дошкільного віку*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2025-p>
- Кремень, В.Г., Сисоєва, С.О., Бех, І.Д., Вознесенська, О.Л., Гавриш, Н.В., Гончар, Л.В., Журба, К.О., Ільїн, В.В., Канішевська, Л.В., Кириченко, В.І., Комаровська, О.А., Корнієнко, А.В., Куниця, Т.Ю., Курбатов, С.В., Литовченко, О.В., Малиношевський, Р.В., Мачуський, В.В., Найдьонова, Л.А., Рейпольська, О.Д., Толочко, С.В., Федорченко, Т.Є., Харченко, Н.В., Чаплінська, Ю.С., & Шахрай, В.М. (2022). Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-30. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>
- Міністерство освіти і науки України. (2021a, 25 травня). *Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року* (проект). <https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zaprosheu-dogromadskogo-obgovorennnya>
- Міністерство освіти і науки України. (2021b, 23 квітня). *Про затвердження змін до типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти*. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-zmin-do-tipovogo-pereliku-kompyuternogo-obladnannya-dlya-zakladiv-doshkilnoyi-zagalnoyi-serednoyi-ta-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti>
- Міністерство освіти і науки України. (2021c, 10 березня). *Рекомендації для проведення додаткових профілактичних заходів зкладами освіти серед дітей та інформування батьків щодо компетентностей безпечної поведінки у цифровому середовищі*. <https://mon.gov.ua/npa/shodo-neobhidnosti-provedennya-dodatkovih-profilaktichnih-zahodiv-v-seredovishi-ditej-ta-pidvishennya-obiznanosti-batkiv>
- Міністерство охорони здоров'я України. (2016, 24 березня). *Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16>

OPPORTUNITIES AND RISKS OF DIGITALIZATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Scientific and Practical Events of the Institutional Education Department of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine within the All-Ukrainian Science Festival – 2025

Valentyna Shakhrai

DSc in Education, Associate Professor, Head of the Institutional Education Department of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Svitlana Vasyliieva

PhD in Education, Leading Researcher of the Institutional Education Department of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article focuses on the key tasks solved by researchers of the Institutional Education Department of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. It provides information on the activities conducted by the Institutional Education Department as part of the All-Ukrainian Science Festival. The article highlights leading issues discussed during these events, including: the role of digital technologies in the educational process of older preschoolers; educators' attitudes toward digital technology and its educational and functional roles; identifying factors influencing the choice and application of digital technology in preschool settings;

and determining methodological tools for counteracting bullying in the digital educational environment. Specifically, it covers methods of preventing and overcoming bullying among adolescents, and ways to improve interaction between educational institutions and families in the context of preventing bullying and other forms of violence.

Keywords: *All-Ukrainian Science Festival; Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine; Institutional Education Department; digital educational environment; digital technologies; scientific and practical seminar; round table; bullying; older preschoolers.*

Дата публікації: 30 червня 2025 р.